

Türkiye'de Bölgesel Gelir Dağılımı ve Bölgesel Eşitsizlikler

Fırat Gündem

TÜRKİYE'DE BÖLGESEL GELİR DAĞILIMI VE BÖLGESEL EŞİTSİZLİKLER

FIRAT GÜNDEM

Bu kitap, Efil Yayınevi tarafından "Doktora Tezlerinin Kitaplaştırılması" kapsamında basılmıştır.

Doktora Tezlerinin Kitaplaştırılması No: 8

Genel Yayın Numarası: 438

ISBN: 978-625-95006-6-9

1. Basım, Kasım 2024

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti. ©2024
Efil©2024

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.
Sertifika No: 45550

Genel Yayın Yönetmeni: Serenay Dıraz

Grafik Tasarım: Ferhat Önder

Baskı ve Cilt:

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Ticaret Anonim Şirketi Beytepe Köy Yolu No.3

Bilkent, Çankaya/Ankara

Telefon: 0312 266 44 10

Sertifika Nu.: 46519

EFİL YAYINEVİ

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.

Bağcılar Mahallesi Şemsettin Günaltay Caddesi 283. Sokak Ata Apartmanı

No: 9/7 06670 Çankaya/Ankara Türkiye

Tel : (+90) 312 442 52 10

GSM : (+90) 541 232 00 46

<http://www.kitapsaati.com.tr> • [instagram.com/efilyayinevi](https://www.instagram.com/efilyayinevi) • [twitter.com/efilyayinevi](https://www.twitter.com/efilyayinevi)

Sevgi ve emekleriyle beni bugünlere getiren Anne ve Babama,

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ	vii
EKLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR	x
ÖNSÖZ	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGE KAVRAMI VE BÖLGESEL GELİR DAĞILIMINA İLİŞKİN TEORİLER

1.1. EKONOMİK YAPI AÇISINDAN BÖLGE.....	5
1.1.1. Homojen Bölge	6
1.1.2. Polarize (Kutuplaşmış) Bölge.....	7
1.1.3. Plan Bölge	7
1.2. EKONOMİK GELİŞMİŞLİK DÜZEYİ AÇISINDAN BÖLGE.....	8
1.2.1. Gelişmiş Bölge.....	8
1.2.2. Gelişmekte Olan Bölge.....	9
1.2.3. Azgelişmiş Bölge.....	10
1.3. BÖLGESEL BÜYÜME VE KALKINMA TEORİLERİ	11
1.3.1. Mekânsal Analizin Öncüleri: Klasikler.....	12
1.3.1.1. Adam Smith (1723-1790) ve Mekânsal Analiz.....	12
1.3.1.2. David Ricardo (1772-1823) ve Rant Teorisi.....	14
1.3.1.3. Marshall (1842-1924) ve Mekânsal Yoğunlaşma.....	17
1.3.2. Yer Seçim Teorileri ve Bölge Bilimi.....	18
1.3.2.1. Von Thünen (1783-1850) ve İzole Devlet: Alman Ekolünün Doğuşu.....	19
1.3.2.2. Klasik Kuruluş Yeri Teorileri ve Bölge Bilimi	22
1.3.3. Keynesyen Bölgesel Büyüme Modelleri.....	26
1.3.3.1. Keynesyen Bölgesel İhracat Modeli	28
1.3.3.2. Keynesyen Bölgesel Yatırım Modeli	30
1.3.3.3. Bölgesel Harrod - Domar Modeli.....	31
1.3.4. Neoklasik Bölgesel Büyüme Modelleri.....	33
1.3.4.1. Neoklasik Büyüme Modelinin Temel Çerçevesi.....	33

1.3.4.2. Neoklasik Yakınsama Hipotezi	38
1.3.4.3. Neoklasik Bölgesel Büyüme Modeli.....	42
1.3.5. İçsel Bölgesel Büyüme Modelleri.....	45
1.3.6. Ekonomik Coğrafya Teorisi	50
1.3.7. Bölgesel Kalkınma Teorileri	53
1.3.8. Yeni Ekonomik Coğrafya Modelleri	59
1.3.8.1. Artan Getiriler ve Sanayileşme	61
1.3.8.2. Kümelenme ve Dışsallıkların Etkisi	66
1.3.8.3. Merkez Çevre Kuramı.....	68
1.3.9. Marksist Yaklaşım ve Eşitsiz Coğrafi Gelişme Teorisi	80
1.4. BÖLGESEL BÜYÜME VE BÖLGESEL KALKINMA İLE BÖLGESEL GELİR DAĞILIMI ETKİLEŞİMİ	85

İKİNCİ BÖLÜM BÖLGESEL GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

2.1. BÖLGESEL GELİRİ ETKİLEYEN EKONOMİK FAKTÖRLER... 90	
2.1.1. Ekonomik Büyümenin Bölgesel Dağılımı.....	90
2.1.2. Yenilik ve Rekabet Edebilirliğin Bölgesel Dağılımı.....	92
2.1.3. Sektörlerin Bölgesel Dağılımı	95
2.1.4. Dış Ticaretin Bölgesel Dağılımı.....	97
2.1.5. İstihdamın Bölgesel Dağılımı.....	99
2.1.6. Finansal Sistemin Bölgesel Dağılımı.....	102
2.1.7. Yasal ve Kurumsal Altyapının Bölgesel Dağılımı	103
2.1.8. Ulaşım Altyapısının Bölgesel Dağılımı.....	105
2.2. BÖLGESEL GELİRİ ETKİLEYEN DOĞAL VE SOSYAL FAKTÖRLER	106
2.2.1. Bölgelerin Coğrafi Konum ve Yapısı.....	106
2.2.2. Nüfusun Bölgesel Dağılımı	109
2.2.3. Göç Hareketlerinin Bölgeler Arası Dağılımı	111
2.2.4. Eğitim Altyapısının Bölgesel Dağılımı.....	113
2.3. BÖLGESEL GELİRİ ETKİLEYEN POLİTİK FAKTÖRLER.....	115
2.3.1. Kamu Yatırımlarının Bölgesel Dağılımı	115
2.3.2. Bölgesel Teşvikler ve Muafiyetler	117
2.3.3. Bölgelerin Siyasal Tercihleri.....	118

2.4. BÖLGESEL GELİRİ ETKİLEYEN KÜLTÜREL FAKTÖRLER .. 119

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE'DE BÖLGESEL GELİR FARKLILIKLARI VE UYGULANAN BÖLGESEL POLİTİKALAR

3.1. BÖLGESEL GELİR FARKLILAŞMASI BAĞLAMINDA OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDAN KALAN MİRAS 121

3.2. CUMHURİYETİN KURULUŞ DÖNEMİNDE BÖLGESEL GELİR FARKLILAŞMASININ TESPİTİ VE BU FARKLILIKLARI KALDIRMAYA YÖNELİK UYGULANAN BÖLGESEL POLİTİKALAR (1923-1960)..... 131

- 3.2.1. Cumhuriyet Halk Partisi Dönemi (1923-1950)..... 131
 - 3.2.1.1. Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1933-1937)..... 137
 - 3.2.1.2. İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1938-1942) 140
 - 3.2.1.3. Arayış Dönemi (1942-1950)..... 142
- 3.2.2. Demokrat Parti Dönemi (1950-1960) 145

3.3. İTHAL İKAMECİ DÖNEMDE UYGULANAN BÖLGESEL POLİTİKALAR (1960-1980)..... 150

3.4. DIŞA AÇILMA DÖNEMİNDE UYGULANAN BÖLGESEL POLİTİKALAR (1980-2000)..... 161

3.5. KÜRESELLEŞME DÖNEMİNDE UYGULANAN BÖLGESEL POLİTİKALAR (2001-2023)..... 166

3.6. TÜRKİYE'DE KULLANILAN BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKASI ARAÇLARI 176

- 3.6.1. Kalkınmada Öncelikli Yörelere (KÖY) ve Yatırım Teşvikleri 176
- 3.6.2. Bölgesel Kamu Yatırımları..... 185
- 3.6.3. Bölgesel Kalkınma Ajansları 189

3.7. BÖLGESEL GELİR DAĞILIMINA İLİŞKİN TEMEL GÖSTERGELER 191

- 3.7.1. Bölgesel Kişi Başına Düşen Gelir 191
- 3.7.2. Bölgesel Lorenz Eğrisi..... 193
- 3.7.3. Bölgesel Gelir Isı Haritası 194
- 3.7.4. Bölgesel 5:5 Oranı..... 195

3.8. BÖLGESEL POLİTİKALARA İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME	196
---	------------

**DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BÖLGESEL GELİR DAĞILIMINI ÖLÇMEYE YÖNELİK
AMPİRİK UYGULAMA**

4.1. EŞİTSİZLİK ENDEKSLERİ.....	199
4.1.1. Gini Endeksi	200
4.1.2. Theil Endeksi.....	203
4.2. AÇIKLAYICI MEKÂNSAL VERİ ANALİZLERİ (ESDA)	205
4.2.1. Mekânsal Otokorelasyon ve Global Moran's I İstatistiği	205
4.2.2. Mekânsal İlişkilenimin Yerel Göstergeleri (LISA) ve Yerel Moran's I İstatistiği	208
4.2.3. Mekânsal Gini İndeksi	213
SONUÇ	215
KAYNAKÇA	225
EKLER	236

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Genel Hizmetlerin Şehirler İtibariyle Kuruluş Tarihleri.....	126
Tablo 2: Maliye Islah Komisyon Raporları	127
Tablo 3: Milli Gelirin Bölgelere Göre Dağılımı (Milyon Kuruş)	128
Tablo 4: Kişi Başına Gelirin Bölgelere Göre Dağılımı (Kuruş).....	129
Tablo 5: Tarım Gelirinin Bölgeler İçindeki Payı, 1914.....	129
Tablo 6: Ekili Arazinin Dağılımı, 1913	130
Tablo 7: 1. BYSP'de Kurulması Öngörülen Sanayi Tesisleri, Bölgesel Dağılımları ve Yatırımların Başlangıç ve Bitiş Tarihleri.....	139
Tablo 8: Türkiye Tarımında Makineler ve Tarım Araçları Sayısı.....	148
Tablo 9: Tarım Topraklarının İşletme Büyüklüğüne Göre Dağılımı.....	158
Tablo 10: Bölgelere Göre KB İmalat Sanayi Katma Değeri	159
Tablo 11: Hane Halkının ve Toplam Gelirin Bazı Bölge ve İllere Göre Dağılımı (1973).....	160
Tablo 12: Bölgeler İtibariyle KBGSYİH'nın Türkiye Ortalamasına Oranı – 1987 Fiyatlarıyla (TL)	165
Tablo 13: Düzey 2 Bölgeleri İtibariyle Çeşitli Göstergeler	175
Tablo 14: Yeni Teşvik Sistemi	180
Tablo 15: Bölgesel Teşvik Uygulamalarında Sağlanan Destek Unsurları	181
Tablo 16: Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Dağılımı (01.01.2001-31.03.2014)	183
Tablo 17: Planlı Dönemde Doğu ve Güneydoğu Anadolu ve Diğer Bölgelere Göre Kişi Başına Düşen Program Yatırımları (TL)	186

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Von Thünen'e Göre Rant ve Lokasyon İlişkisi	20
Şekil 2: Solow Büyüme Modeli ve Durağan Durum Dengesi	36
Şekil 3: Neoklasik Geçiş Süreci	37
Şekil 4: Neoklasik Büyüme Modeline Göre Bölgesel Büyüme.....	44
Şekil 5: İçsel Büyüme Modellerine Göre Bölgesel Büyüme.....	49
Şekil 6: Tarımda Emegın Marjinal Verimliliđi	63
Şekil 7: Her İki Sektörde de Azalan Verimlerin Olduğu Durumda Mekânsal Denge	64
Şekil 8: Monoton Olmayan Getiri Varsayımı Altında Endüstride Emegının Marjinal Verimi	65
Şekil 9: Endüstride ve Artan Verimler Durumunda Mekânsal Denge	65
Şekil 10: Bölgeler Arası Yakınsama	75
Şekil 11: Bölgesel İmalat Sanayi, Ücret Farklılıkları ve Taşıma Maliyetleri İlişkisi	76
Şekil 12: Taşıma Maliyetleri ve İşgücü İlişkisi.....	77
Şekil 13: İllerin ve Bölgelerin Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, 2003	173
Şekil 14: İllerin ve Bölgelerin Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması, 2011	174
Şekil 15: Kalkınmada Öncelikli Yörelere (1968).....	177
Şekil 16: Kalkınmada Öncelikli Yörelere (2000).....	178
Şekil 17: Yatırım Teşvik Belge Adedi, Toplam Sabit Yatırım ve Toplam İstihdamın Bölgesel Dağılımı (01.01.2001-31.03.2014)	184
Şekil 18: En Gelişmiş İlk 5 Bölgedeki Kamu Yatırımlarının GSYİH'e Oranı (%)	187
Şekil 19: En Az Gelişmiş Son 6 Bölgedeki Kamu Yatırımlarının GSYİH'e Oranı	188
Şekil 20: Bölgesel Kişi Başına Düşen Gelir, 2004-2022 (\$).....	192
Şekil 21: Bölgesel Lorenz Eğrisi (2004-2022).....	193
Şekil 22: Bölgesel Gelir Isı Haritası (2004-2022)	194
Şekil 23: Bölgesel 5:5 Oranı	195
Şekil 24: Gini Endeksi (2004-2022).....	201
Şekil 25: Theil Endeksi (2004-2022).....	204

Şekil 26: Global Moran's I İstatistiği (2004-2022).....	207
Şekil 27: Yerel Moran's I Diyagramı.....	210
Şekil 28: Yerel Moran's I Serpme Diyagramı ve Küme Haritaları (2004, 2014 ve 2022)	211
Şekil 29: Mekânsal Gini İndeksi (2004-2022)	214

EKLER LİSTESİ

EK 1: Düzey 2'yi Oluşturan Bölgeler ve Bölge Kodları.....	236
EK 2: KÖY'ü Oluşturan İl ve İlçelerin Listesi.....	237
EK 3: SEGE Çerçevesinde Yeni Teşvik Sisteminden Faydalanan İller	238
EK 4: Düzey 2 Bölgelerinde Kurulan Kalkınma Ajansları Listesi	239

BÖLGESEL GELİR DAĞILIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN ANALİZİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliđi
ABYKP	Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı
BBYKP	Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
BBYKP	Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
BGUS	Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi
BKA	Bölgesel Kalkınma Ajansı
DAP	Doğu Anadolu Projesi
DBYKP	Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı
DBYKP	Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
DOKAP	Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
İBYKP	İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
KBGSKD	Kişi Başı Gayrı Safi Katma Değer
KBGSYİH	Kişi Başı Gayrı Safi Yurt İçi Hâsıla
KİT	Kamu İktisadi Teşekkülleri
KÖY	Kalkınmada Öncelikli Yöre
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
OBYKP	Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı
OECD	Organizations for Economic Co-operation and Development
ÖİK	Özel İhtisas Komisyonu
SBYKP	Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
SEGE	Sosyo Ekonomik Gelişmişlik Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
ÜBYKP	Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
YBYKP	Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
YHGP	Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi

Fırat Gündem

Eğitim emekçisi bir ailenin çocuğu olarak 1982 yılında dünyaya gelen Fırat Gündem, aile geleneğini devam ettirerek, doktora eğitimine başladığı 2008-2009 öğretim yılında Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF İktisat Bölümünde araştırma görevlisi olmuş ve yüksek öğretim emekçileri arasındaki yerini almıştır. 2015 yılında aynı üniversite-

tede doktor öğretim üyesi olarak çalışmaya başlayan Gündem, 2023 yılında da doçent unvanını almıştır. Doktora tezi sırasında bölgesel eşitsizlikler ve mekânsal bileşenleri üzerine yoğunlaşan Gündem, Tübitak'ın vermiş olduğu doktora sonrası araştırma bursu ile 2017-2019 yılları arasında Chicago Üniversitesi Mekânsal Veri Bilimi Merkezinde (The Center for Spatial Data Science) misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur. Mekânsal Veri Bilimine olan ilgisi nedeniyle çalışmalarını daha da derinleştirmek adına 2022-2023 yıllarını Portekiz ve Almanya'da çeşitli üniversitelerde araştırma yaparak geçiren Gündem, son yıllarda mekânsal veri bilimi yöntemleri ile seçmen davranışlarını analiz etme üzerine yoğunlaşmaktadır. Gündem'in araştırma konuları mekânsal veri bilimi, uzaktan algılama, mekânsal gelir eşitsizlikleri, mekânsal büyüme ve kalkınma süreçleri ve politik davranışların mekânsal bileşenleri üzerine yoğunlaşmaktadır.

ÖNSÖZ

Elinizdeki kitap büyük ölçüde 2014 yılında tamamlamış olduğum doktora tezime dayanmaktadır. Aradan geçen 10 yılda Türkiye’de değişmeyen az sayıdaki olgudan biri de bölgeler arası gelişmişlik farklılıkları ve bölgeler arası gelir dağılımı adaletsizliğidir. Gerek 10 yıl önce doktora tezimi yazarken gerekse 10 yıl sonra tezin ilgili kısımlarını kısmen güncelleyerek kitap haline getirirken yaşadığım süreçlere dair birkaç söz etmek istediğim için bu önsözü yazmaya karar verdim.

İlk olarak, Türkiye’de bölgeler arasındaki gelir dağılımına dair bir doktora tezi yazarken karşılaştığım en önemli zorluklardan biri konuyu tartışırken kullanmam gereken teorik çerçeveyi belirlemektir. 2010’lu yılların başlarına kadar ana akım iktisat teorisi için gelir dağılımı henüz o kadar popüler bir araştırma değildi. Henüz Piketty, Stiglitz, vb. iktisatçılar, pek de heterodoks (heterodoksu anaakımın karşıtı anlamında kullanıyorum) olmayan veri bazlı yöntemlerle gelir dağılımı eşitsizliklerinin toplumsal yapıları tehdit ettiğini yüksek sesle dillendirmemişlerdi. Özellikle mikro iktisatta işlendiği anlamıyla gelir dağılımı serbestçe işleyen piyasa mekanizmasının bir sonucu olarak temel üretim faktörleri arasında öylesine adilce belirleniyordu ki, özellikle bu konuyu araştırmaya ve çalışmaya gerek kalmıyordu. Buna göre eğer gelir dağılımına dair bir sorun varsa dahi bu olsa olsa piyasa aksaklıklarından kaynaklanıyordu, dolayısıyla söz konusu aksaklıkları ortadan kaldırmak gelir dağılımında beklenen mükemmel sonucu sağlayacaktır. Her ne kadar Marksist görüşler uzun yıllardır sınıflar arası gelir farklılıklarının yarattığı eşitsizliklerin kapitalizmin doğası gereği olduğunu söylüyorlardıysa da bunun anaakım tarafından görmezden gelindiği herkesin malumu. Bu durumda gelir dağılımının, hatta bölgesel gelir dağılımının teorik çerçevesi ne olabilir? Bu soruya doğru bir cevap verebilmek için uzun zaman harcadım.

İkinci karşılaştığım zorluk anaakım iktisadın mekânı görmezden geliyordu. Anaakım iktisadın araştırma konusu yaptığı hemen her şey mekândan münezzeh, hayali bir ortamda gerçekleşiyordu. Arz talep, piyasa, tüketici ve üretici dengeleri, genel denge vb. konuların tamamında mekâna dair hiçbir vurgu bulunmuyordu. Bu da mekânsal ya da bölgesel yapılarıdaki farklılıkların iktisadi süreçler üzerindeki etkisini sanki iktisadın inceleme konusu değilmiş gibi algılanmasına yol

açıyordu. Bu durumda iktisat teorisi olmadan bölgesel gelir dağılımına dair bir araştırma nasıl yapılabilirdi ki? Bu soruya doğru cevap vermek de yine kolay olmadı.

Sonuç olarak hem anaakım iktisadın araştırmaya gerek duymadığı gelir dağılımı konusu hem de varlığından dahi söz edilmeyen mekâna dair özgünlüklerin dikkate alınmasını gerektiren bölgeler arası gelir dağılımı konusunu araştırmak ve anlamak, daha işin başında ciddi cesaret kırıcı unsurlar olarak karşımda duruyordu. Peki neden yine de bu konuda bir doktora tezi yazmak istedim? Bu sorunun cevabı hem bir üçüncü zorluğu hem de benim ana motivasyonumu oluşturdu. Motivasyon kısmı biraz da kişisel deneyimlerimden kaynaklandı. Hayatımın büyük kısmını Türkiye’nin gelişmiş illerinde geçirdim. Aydın, İzmir gibi kentler insanlara gerek iklimiyle gerekse ekonomik alt yapılarıyla bir standart sunuyordu. Elbette çalışan kesimler için her şey güllük gülistanlık değildi ama yine de bir ortalama tutturmak mümkündü. Piyasa mekanizması bir şekilde istihdam yaratıyordu. Ya da insanların büyüklerinden kalan bir toprak varlığı, yeni nesil için ikinci bir gelir kaynağı olarak destekleyici tarımsal üretim vardı. Yine bu bölgelerdeki tarımsal destekler, devletin teşvik edici uygulamaları çalışıyor görünüyordu. Öte yandan ne zaman yaz tatillerinde anne ve babamın memleketleri olan Malatya ve Batman’a gidip oralarda vakit geçirsem, insanların içinde buldukları ekonomik koşullar beni ciddi düşüncelere itiyordu. Çocukluğumda Malatya’daki Tekel fabrikasının ya da Batman’daki Türkiye Petrolleri işletmelerinin kendi çalışanları için ciddi bir iktisadi standart sağladığını fark etmiştim. Buralarda çalışan kesimler, 1960-1980 yıllarının ithal ikameci kalkınma modeli çerçevesinde birer talep unsuru olarak gelir dağılımının görece daha adil dağıldığı bir ortamda yaşamlarını devam ettirebildiler. Fakat bu durum 1980’den sonra, 12 Eylül darbesinin önünü açtığı ihracata dayalı büyüme modeliyle sekteye uğradı. Az biraz cılız da olsa kamu iktisadi işletmelerinde çalışabilen kesimler hızlı bir neo-liberal dalganın etkisiyle işsizleştiler ve toplumsal anlamda işlevsizleştiler. Devlet 1980’den beri bölgesel gelir anlamında doğrudan müdahale eden değil piyasaya sinyaller göndererek teşvik eden rolünde. Bunun söz konusu bölge kentlerinde yansıması şehir merkezlerinin hemen birkaç arka sokağında yaşanan derin bir yoksulluk, sağlıklı olmayan yaşam koşulları, işsizlik, iş yokluğu vb. şeklinde tezahür etmekte. Bu durumda ne yapılabilir? Devletin söz konusu eşitsizlikleri

gidermedeki rolü ne olabilir? Bu soruya cevap vermek doktora tez için ciddi bir motivasyon oldu. Zorluk kısmı da burada devreye girdi.

Herhangi bir soruna çözüm bulabilmek için öncelikle o sorunu doğru ortaya koymalı sonra da veriler yardımıyla cevap verebilmelisiniz. Türkiye ise veri bulunabilirliği açısından ilginç bir ülke. Dünyadaki iktisatçıların en çok kullandığı veri kişi başına düşen Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) verisidir. Hemen bütün iktisatçılar söz konusu veriyi kullanarak ülkeler ya da bölgeler arası iktisadi kalkınmışlık farklılıklarını ortaya koyarlar, yakınsama hızı hesaplarlar, çeşitli politika önermesinde bulunurlar. Türkiye’de ise 2000’li yıllarda iller arası gelişmişlik farklılıklarını anlayabilmek için gerekli olan kişi başına düşen GSYİH verisi yoktu. Daha doğrusu kişi başına GSYİH verisinin serencamı şu şekilde oldu: Türkiye’nin resmi istatistik kurumu olan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) il bazında kişi başına düşen GSYİH verisini 1987-2001 yılları için web sitesinde yayınlıyor fakat illerin sayısı yıllara göre değişiyor, dolayısıyla söz konusu veriyi 81 il için kullanamıyorsunuz. 2002-2003 yılları için herhangi bir il ya da bölge bazında veri yok. Ardından 2004’ten itibaren sadece İBBS2 (26 bölge) düzeyinde kişi başına düşen Katma Değer (GSYİH değil) verisi yayınlandı ve bu durum 2016’ya kadar sürdü. Ancak 2016’dan sonra il bazında (İBBS 3. Düzey, 81 il) kişi başına düşen GSYİH verisi yayınlandı. Elinizdeki kitabın tez hali 2014’te tamamlandığı için en önemli verilerden birini kullanamamıştım. Şimdi ise bu eksikliği giderdim ve söz konusu veriyi kullanan analizleri güncelledim. Fakat yine de eski seri (1987-2001) ve yeni seri (2004-2022) arasında süreklilik olmadığı için, uzun vadeli mekânsal analiz yapmak pek mümkün değil. Yine il bazında kişi başına düşen GSYİH verisi 2 yıl gecikmeyle geliyor. Yani elinizdeki kitabın hazırlandığı 2024 Ekim ayı itibarıyla hala 2023 verisini bilemiyoruz. Dolayısıyla da bölgesel gelir dağılımına ilişkin güncel bir şey söyleyemiyoruz. Günümüzde yaşanan veri bilimi ve büyük veri yaklaşımlarındaki gelişmeler yakında araştırmacıları TÜİK’in veri kısıtlarından kurtaracağına benziyor. O günlerin bir an önce gelmesini sabırsızlıkla bekliyorum.

Kitabın 2014 yılında yazmış olduğum doktora tezinin kısmen güncellenmesiyle oluştuğunu söylemiştim. Kısmen güncellenmesi diyorum çünkü bazı kısımları güncellemeye gerek olmadığına karar verdim. Örneğin “3.5. Küreselleşme Döneminde Uygulanan Bölgesel Politikalar (2001-2023)” bölümü 2014 yılına kadar uygulanan kamu

politikalarını ve de daha sonra devletçe uygulanması taahhüt edilen kamu politikalarını kapsıyor. Devlet 2014’ten sonra da bölgesel büyüme ve kalkınmayı sağlamak için yeni politikalar hayata geçirmiş, birtakım güncellemelerde bulunmuştur. Kuşkusuz kitapta bunların da güncellenmesi iyi olurdu. Ancak bu kitaptaki Şekil 20 beni bunu yapmaktan alıkoydu. Aslında kitabı tek bir şekilde özetlemek gerekse Şekil 20 bunu gayet güzel bir şekilde yapar. Bölgesel Kişi Başına Düşen Gelir, 2004-2022 (\$) başlıklı Şekil 20, 2004’ten 2022’ye geçen 18 yıllık tek parti iktidarında, Türkiye’nin bölgeleri arasındaki gelir dağılımı açısından hiçbir değişiklik olmadığını, hangi politika uygulanırsa uygulansın, hangi teşvik sistemi geliştirilirse geliştirilsin, en alttaki bölgelerin en alta, en üstteki bölgelerin de en üstte kalmaya devam ettiğini gösteriyor. Bu durumda yeni birtakım politikalar hayata geçirilse de bunları takip ederek nakletmek anlamsızlaşıyor.

Türkiye’nin bölgesel gelir dağılımı hiç şüphesiz doğu-batı aksında kendini gösteren ciddi bir gelir eşitsizliği barındırıyor. Bu kitabın güncellenen ampirik bölümlerinde, söz konusu farklılaşmayı da hesaba katan mekânsal analizlerden faydalandı. Kullanılan bütün yöntemlerin sonuçları birbirlerini destekler niteliktedir. Hiç şüphesiz söz konusu doğu-batı aksındaki gelir adaletsizliğinin politik nedenleri de vardır. Bu kitapta konu mümkün mertebe iktisadi ve ampirik çerçevede tutulmaya çalışıldı. Belki de elinizdeki kitabın en büyük eksikliği budur.

Kitabımı şüphesiz ki beni bugünlere getiren, bana erdemli bir eğitim emekçisi olarak insanlara ve yaşadığım topluma faydalı bir birey olmanın ne kadar önemli olduğunu aşılıyan anne ve babama adıyorum. Onların desteği olmasaydı söz konusu kitap ortaya çıkmazdı. Yine gerek tez yazım sürecinde gerek kitabın oluşum sürecinde gerekse de öğrenciliğimden meslek hayatımın her alanına beni daima destekleyen, zor zamanlarımda yanımda olan, danışman hocam Prof. Dr. Yaşar Uysal’a teşekkürü bir borç biliyorum. Son olarak neoklasik büyüme modelinin dinamiklerini anlamama yardımcı olan, teorik açımlarıyla ufkumu açan Prof. Dr. Hakan Yetkiner’e de teşekkür ediyorum. Her zaman olduğu gibi kitaptaki bütün hatalarının sorumlusu benim. İyi okumalar dilerim.

Doç. Dr. Fırat Gündem,
İZMİR

GİRİŞ

İktisadi faaliyet yeryüzünde gerçekleşmektedir. Gezegenimize ait olan ve geçmişten beri insanlığın en temel ortak paydalarından birini oluşturan iktisadi faaliyet tarihsel bir perspektiften bakıldığında hem dengesiz hem de kesikli olarak yeryüzüne yayılmıştır. Kaynaklar ve nüfus da aynı şekilde herhangi bir denge ya da pürüzsüz işleyen bir süreç gözetmeksizin yeryüzüne dağılmıştır. Yeryüzünün bazı bölümlerinde üretim ve tüketim odaklanmaları görülürken bu süreç yoğunlaşmalar, kümelenmeler ve çeşitlenmeler gibi birbirlerinden farklı mekânsal süreçlere sahne olmuştur. Bu durum ister istemez mekânsal özgünlükleri ortaya çıkarmış, bilimsel araştırmalarda bu özgünlüklerin dikkate alınmasının önemini artırmıştır.

Günümüzde yeryüzü siyasal olarak birbirlerinden çok farklı sosyolojik, kültürel ve tarihsel süreçler yaşayan ülkelerin oluşturdukları sınırlarla bölünmüştür. Ulusal devletler tarafından siyasal egemenliklerin belli coğrafya parçalarında kullanılmasıyla oluşan bu parçalı yapı iktisadi analizlerin de genellikle belli bir ülkeyle sınırlı olmasına yol açmıştır. Doğal olarak her ülkenin iktisadi koşulları, sahip oldukları emek ve sermaye stokları ve doğal kaynakları farklıdır. Bugün gerek ülkelerin mevcut koşulları gerekse ulusların iktisadi tarihlerindeki gelişmeler incelendiğinde söz konusu farklılıklar belirgin bir şekilde göze çarpmaktadır.

16. yüzyıldan itibaren rönesans ve reform hareketleri ve coğrafi keşiflerin yoğunlaşmasıyla dünya ticareti daha önce görülmeyen bir hız ve hacim kazanmıştır. Ekonomik pasta sürekli olarak büyümüş, özellikle kapitalist üretim ilişkileri kendinden önceki sosyo-ekonomik yapıları tasfiye ederek yerini kar ve kazanma güdüsüne dayalı piyasa mekanizmasına bırakmıştır. Bu süreç Avrupa'da daha belirgin bir şekilde yaşanırken feodal beylikler tasfiye olmuş, feodalizmin mekânsal örgütlenmesi olan malikâneler dağılmış, özellikle kıyı bölgelerinde şehir hayatı canlanmış, geçimlik değil fakat piyasa için üretim ön plana çıkmıştır.

Bu süreç, kapitalist gelişmeye diğerlerinden önce geçen Avrupa merkezli toplulukların yaşadıkları içsel değişimleri yansıtmaktadır. Öte yandan bu süreç hem bir toplumun kendi içinde yaşanırken hem de dinamik bir şekilde toplumlar arası ilişkileri de ticaret ve savaş-

lar aracılığıyla dönüştürmüştür. Her şeyden önce bu süreç son derece asimetrik güç ilişkilerine dayalı olarak gerçekleşmiştir. Dönemin güçlü toplumlari kendilerine göre güçsüz olanlarla ekonomik olarak ilişkilendikçe, bundan eşit olmayan birtakım sonuçların doğması kaçınılmaz olmuştur.

Tarihsel olarak kapitalizmin yayılmasını inceleyen pek çok çalışma, çeşitli uluslar, ülkeler ve bölgeler arasındaki asimetrik gelişim sürecini tespit edebilmiştir. Diğer taraftan bilimsel bir yaklaşımla ilk bakışta gözlemlenebilen iktisadi faaliyetlerin yeryüzündeki dengesiz ve kesikli dağılımı, ana akım iktisat teorisi tarafından görmezden gelinmiştir. İktisat teorisi tarihsel gelişim süreci içerisinde klasiklerden neoklasiklere doğru yol alırken kendi bilim olma çabasını evrensel, genel geçer teoriler oluşturma üzerine inşa etmiştir. Bu da aşırı soyutlamacı yöntemlerin iktisat teorisinde ağırlık kazanmasına yol açmıştır.

İlk başlarda klasik iktisatçılar içinde iktisadi faaliyetin gerçekleştiği mekâna verilen önemin nüvelerini bulmak mümkündür. Klasik iktisatçıların mekanla olan ilişkileri rant ve yer seçim teorileri üzerinden tanımlanabilir. Özellikle rant teorisi klasik yaklaşımda başlı başına bir yer tutmaktadır. Rant bir kara parçasının geliri olarak tanımlandığında, bu gelirin oluşumu, farklı kara parçalarına ait rant gelirlerinin farklılaşması ve bu gelirin üretim faktörleri arasında dağılımı Smith, Ricardo, Marks gibi pek çok klasik iktisatçının inceleme alanı olmuştur. Yine iktisatçıların endüstriyel faaliyetlerin belirli bölgelerde yoğunlaşmasına yönelik ilgisi, firmaların yer seçiminde dışsallıkların etkisine vurgu yapan Marshall’dan (1890) bu yana kayda değer bir biçimde artış göstermiştir. Öte yandan iktisat teorisi Marshall’dan sonra mekân yerine zamana daha ağırlık vermiştir. Marshall’ın deyişile;

“Piyasanın genişlemesi sorunu mekânsal alanın farklılığına ve zamana bağlıdır ve fakat zaman mekândan daha temel bir belirleyicidir (Marshall, 1895: 548).”

Bu bağlamda Marshall’dan sonra gelişen ve neoklasik olarak adlandırılan ana akım iktisadi analiz mekânsal boyuttan bağımsız, marginal analize dayalı, mikro ölçekteki konulara önem veren, yerleşimin

ve mekânsal etkilerin analiz dışı olduğu, soyutlamalara dayalı bir temel üzerinde yükselmiştir.

Mekânın analiz dışı bırakılmasından sonra neoklasik iktisadın görmezden geldiği bir diğer konu da gelir dağılımı konusu olmuştur. Marjinalist analizin iktisatta yer bulmasıyla gelir dağılımı, geliştirilen iktisadi modeller aracılığıyla içsel olarak gerçekleşen ve özel dikkat gerektirmeyen bir konu haline almıştır. Bu gelişmede neoklasik büyüme modellerinin önemli bir payı vardır. Geliştirilen neoklasik büyüme modelleri gelir dağılımı konusunu teknik bir düzeye indirmiştir. Neoklasik büyüme yaklaşımlarına göre büyüme, teknoloji tarafından belirlenen dışsal bir olgudur ve sermaye birikiminin farklı çıkar grupları arasında nasıl dağılacağı üretim teknolojisi aracılığıyla belirlenmektedir. Öte yandan tam rekabete dayanan piyasa mekanizması optimum gelir dağılımını gerçekleştirmektedir ve dolayısıyla gelir dağılımı özel ilgi gerektirmez. Bu çerçevede neoklasik teorinin asıl ilgisi sadece büyüme sorununa odaklanmaktadır. 1995 yılında Nobel ödülü kazanan iktisatçı Lucas, ana akım iktisat teorisi ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi net bir şekilde tarif etmiştir:

“Sağlam bir iktisat teorisi için zararlı olan eğilimlerin en ayartıcısı ve benim görüşüme göre en zararlı olanı dağılım sorunlarına odaklanmaktır. Fakir insanların yaşamlarını geliştirme potansiyelini cari üretimin farklı şekillerdeki dağılımında aramak, üretimdeki artışın görünüşe göre sınırsız potansiyeliyle karşılaştırıldığında hiçbir şeydir (Lucas, 2004:5).”

Bu çerçevede ana akım iktisat, ilk olarak kişisel gelir dağılımını, ardında da fonksiyonel gelir dağılımını tali bir şekilde ele almıştır. Bölgesel gelir dağılımı konusu ise teorik olarak inceleme dışı kalmıştır.

Bu çalışmada Türkiye için gelir dağılımı bölgesel anlamda incelenmiştir. Bölgesel anlamda gelir dağılımının adil bir şekilde gerçekleşmesi ve bölgeler arasında bir yakınsamanın meydana gelmesi, zımni olarak illerdeki ekonomik aktivitelerin büyüme ve kalkınmasını ima etmektedir. Bu bağlamda tezin birinci bölümünde öncelikle “bölge” kavramı teorik olarak açıklanmaya ve sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Ardından bu bölüm içinde iktisadi faaliyetin mekânsallığına önem veren teoriler klasik iktisatçıların “rant” teorisinden başlayarak analiz edilmiş, bölge biliminin gelişimini haber veren “yer seçim teori-

leri” incelenmiş, büyüme ve kalkınma teorileri bölgesel bazda analiz edilmiş, ekonomik coğrafya yaklaşımlarının günümüze kadarki seyri incelenmiş, kısaca “bölgesel” analizin iktisat teorisi içindeki gelişimi anlatılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü bölgesel geliri etkilemesi muhtemel ekonomik, doğal, sosyal, politik ve kültürel etkenlerin analizine ayrılmıştır. Bu bölümde özellikle bölgesel büyüme, bölgesel kalkınma ve bölgesel gelire ilişkin soyut teorilerin sahip oldukları sınırlılıklar aşılarak, bölgesel gelir dağılımını belirleyen etkenler en geniş çerçevede analiz edilmiştir. Her ne kadar bölgesel gelir dağılımı konusunda ekonomik etkenler başat rol oynasa da sosyo-politik ve kültürel etkenlerin rolünü dikkate almak bölgesel gelir dağılımına ilişkin en gerçekçi sonuçlara ulaşmak açısından gerekli olmaktadır. Ayrıca son yıllarda geliştirilen bölgesel büyüme ve kalkınma teorileri mümkün olduğunca ekonomik olmayan faktörleri de içermeye eğilimindedir. Bu bağlamda teorik temellerin tartışıldığı birinci bölümden sonra ikinci bölümde de bölgesel gelir dağılımı konusunda rol oynayan diğer etkenler topluca tartışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye’de hem Osmanlı’dan alınan miras hem genç Cumhuriyet’in getirdiği değişimler ve hem de günümüzde yaşanan ekonomik süreçler bölgesel anlamda analiz edilmiş, kamusal yatırım ve planlama politikalarının bölgesel gelir ve bölgesel büyüme üzerindeki etkileri tarihsel bir perspektifle incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde Türkiye’nin bölgeleri arasındaki gelir dağılımı çeşitli tanımlayıcı istatistikler aracılığıyla çözümlenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde bölgesel gelir dağılımı çeşitli istatistiksel ve ekonometrik yöntemlerle incelenmiştir. Bu bölümde ilk olarak bölgeler arasındaki gelir dağılımı, eşitsizlik endeksleri aracılığıyla analiz edilmiş, bölgeler arasındaki gelir dağılımı bozukluklarının kaynakları tespit edilmiştir. Ayrıca mümkün olan en gerçekçi sonuçlara ulaşmak için bölgeler arasındaki mekânsal etkileşimleri de dikkate alan yöntemler kullanılmıştır.

Çalışmanın sonuç kısmında ise yapılan analizler çerçevesinde bölgesel gelir dağılımındaki eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasına yönelik bazı genel politika önermelerinde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGE KAVRAMI VE BÖLGESEL GELİR DAĞILIMINA İLİŞKİN TEORİLER

Bölge kelimesi genelde bir ilden büyük fakat bir ülkenin bütününden daha küçük siyasi, idari, kültürel vb. alanları tarif etmek için kullanılan bir kavramdır. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre bölge kelimesi “sınırları idari, ekonomik birliğe, toprak, iklim ve bitki özelliklerinin benzerliğine veya üzerinde yaşayan insanların aynı soydan gelmiş olmalarına göre belirlenen toprak parçası, mıntıka” anlamına gelmektedir. İktisadi anlamda bölge kavramı da kelimenin günlük kullanımına benzer şekilde ekonomik olarak benzer özellikler sergileyen, etrafından ise belli açılardan farklılaşan mekânları ifade etmektedir.

Bölgesel analizlerin ortaya çıkması iktisadın iki ayrı alt dalında, birbirinden kısmen bağımsız alanlarda meydana gelmiştir. Bunlardan ilki özellikle 1930-1940’lı yıllar arasında Von Thünen’in yaklaşımını devam ettiren Alman iktisatçılarınca geliştirilen yer seçimi teorilerine dayalı “bölgesel ekonomi” ya da “bölge bilimi” yaklaşımıdır. Diğeri ise ikinci dünya savaşından sonra iktisatta ilgi çeken bir alan olarak büyüme ve kalkınma teorilerinin “bölgesel” versiyonlarıdır. İlerleyen yıllarda bu iki alt alanın ortaklaştığı ekonomik coğrafya, yeni ekonomik coğrafya gibi yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda bu bölümde öncelikle bölge kavramı ekonomik yapı ve ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından sınıflandırılacak, ardından bölge bilimi, bölgesel büyüme ve kalkınma teorileri, ekonomik ve yeni ekonomik coğrafya teorileri ve son olarak Marksist bölgesel analizler analiz edilecektir.

1.1. EKONOMİK YAPI AÇISINDAN BÖLGE

Ekonomik yapı açısından yaklaşıldığında bölgelerin “Homojen Bölge”, “Polarize Bölge” ve “Plan Bölge” olmak üzere üçe ayrıldığı görülmektedir.

1.1.1. Homojen Bölge

Adından da anlaşılacağı gibi homojen bölge kavramı belli bir alanda benzer özellikler sergileyen mekânlar için kullanılmaktadır. Keleş’e göre homojen bölge “sürekli özellikler gösteren ve kendini oluşturan her birimin özellikleri birbirine benzeyen mekân parçası” şeklinde tanımlanmaktadır (Keleş, 2012: 309). Yine bir başka tanıma göre homojen bölge; seçilen bir veya birkaç kritere göre aynı düzeyde olan ve birbirini takip eden kesimlerin teşkil ettiği bir bütündür (MGK, 1993: 17). Homojen bölge tanımlaması özellikle tarımsal planlama ile ilgili konularda işlevsel olmaktadır. Tekeli (2010)’a göre homojen bölgelerin belirlenmesinde şu kriterler kullanılabilir;

- Belirli bir ürün tipinin hâkimiyeti
- Doğal bitki örtüsü
- Toprak benzerliği
- Tarımsal gelir oranı
- Yağış rejimi
- Nüfus yoğunluğu
- İskân şekli
- Tarım tekniği
- Ürün kullanılışı

Bir ülkenin bölgeleri arasında homojen bölgelerin varlığı ve tespiti o bölgelerin gelişme ve kalkınma süreçleri açısından önem taşımaktadır. Homojen bölgelerin varlığının tespit edilmesi bölgesel gelir dağılımının iyileşmesi açısından uygulanacak politika seçeneklerinin belirlenmesini kolaylaştırıcı bir faktör olabilmektedir. Homojen bölgeler mekânda benzer özellikler sergileyen bölgeler oldukları için bu tür bölgelerin genişliği uygulanacak politikaların etki gücünü artırmaktadır. Öte yandan homojen bölgelerin varlığı farklı homojenite özelliklerine sahip bölgelerin varlığına engel değildir. Bu bağlamda birbirleri arasında tamamlayıcılık ilişkisinin olmadığı farklı homojenitelere sahip bölgesel komşuluklar da politik etkinliği azaltıcı etki yaratabilmektedir.

1.1.2. Polarize (Kutuplaşmış) Bölge

Homojen bölge kavramı statik bir kavramdır. Bir bölgenin diğer bölgelerle arasındaki ilişki ve farkları statik olarak ortaya koymaktadır. Bu yaklaşımın faydaları olduğu gibi eksik yanları da bulunmaktadır. Özellikle bir bölgenin öne çıkarak cazibe merkezi haline geldiği, etrafındaki bölgeleri de değişen yoğunluklarda etkilediği durumlarda polarize ya da kutuplaşmış bölge kavramı daha işlevsel olmaktadır. Tekeli (2010)'a göre kutuplaşmış bölge; genellikle bir kutuplaşmış merkez etrafında bu merkez ve etkisi altındaki alanların karşılıklı ilişkilerinin çizdiği mekânlardır. Polarize bölgeler, çeşitli kısımları birbirini tamamlayan ve kendi aralarında ve özellikle hâkim kutup ve kutuplarla komşu bölgeye nazaran daha çok değişimde bulunan homojen bölgeye göre daha heterojen bir alana tekabül ederler (MGK, 1993: 19). Kutuplaşmış bölgenin başlıca özelliği öğeleri arasında işlevsel ilişkiler bulunması ve büyük kent (metropol), bölge merkezi, orta büyüklükte kent, kasaba ve köy gibi bir yerleşmeler kademelenmesine sahip olmasıdır. Kutuplaşma, kentleşmenin hızlandığı sanayi ve ticaret uygarlığına özgü bir olgudur (Keleş, 2012: 310).

Kutuplaşmış bölgelerin varlığının bölgesel gelişme ve kalkınma süreçleriyle olan ilişkisini analiz eden pek çok çalışma mevcuttur. İzleyen alt bölümlerde detaylı olarak analiz edileceği gibi bazı durumlarda bölgesel kutup, bölge merkezini oluşturan metropolün iktisadi zenginliğini komşu bölgelerine yayarak pozitif dışsallıklara neden olabilmektedir. Bu tür durumlarda kalkınmayı yayacak bölge kutuplarını teşvik eden iktisat politikaları geliştirilmelidir. Öte yandan bazı durumlarda da kutuplaşmış bölgelerin varlığı, komşu bölgelerden bölge merkezi konumundaki kutuplaşmış bölgeye tek yönlü üretim faktörü akışına neden olmaktadır. Bu tarz kutuplaşmış bölgeselleşmede kutup zenginleşirken komşu bölgelere negatif dışsallıklar yaymaktadır. Yine bu türden kutuplaşma metropol bölgenin merkezinde sıkışmaya neden olabilmektedir. Bu durumlarda kutuplaşmanın negatif etkilerini ortadan kaldıracak iktisat politikaları uygulanmalıdır.

1.1.3. Plan Bölge

Ekonomik yapıya göre sınıflama yapılırken kullanılan bir ölçüt de plan bölgedir. Plan bölgeler, daha çok ekonomik kalkınma planlarının uygulanmasını kolaylaştırmak ve bunlarla ilgili ekonomik karar-